

GOVOR NA PROSLAVI OB PRAZNIKU VRNITVE PRIMORSKE MATIČNI DOMOVINI, SV. ANTON, 18. 9. 2020

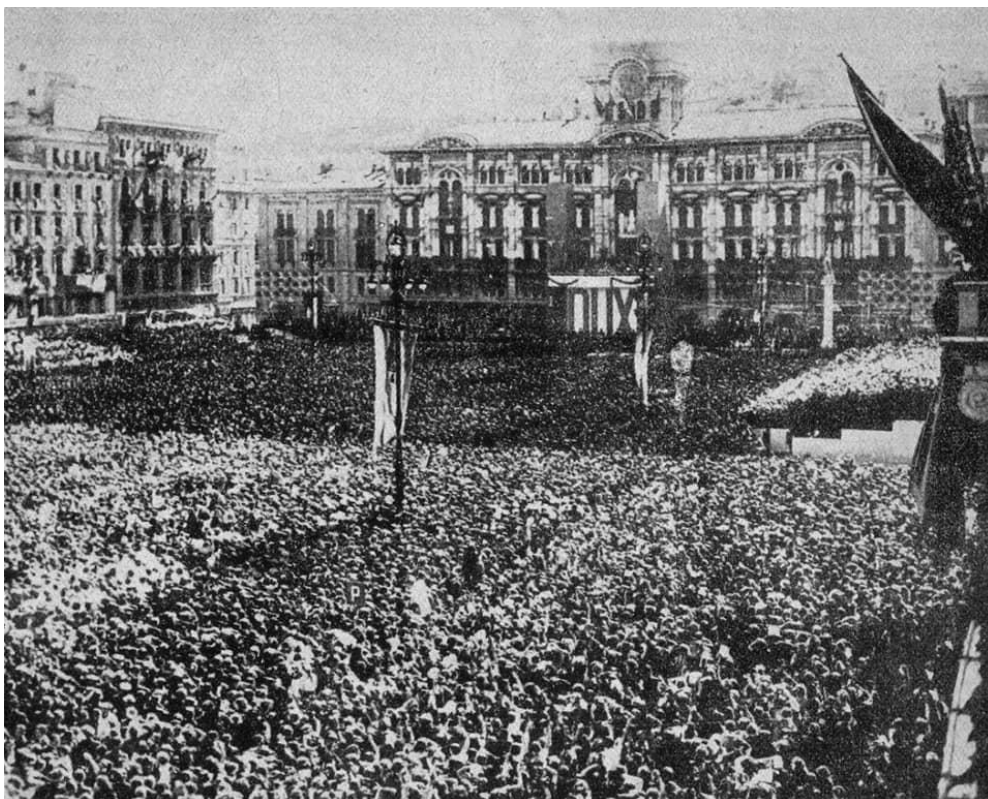
Vesna Mikolič

Najprej vesel praznik vrnitve Primorske matični domovini vsem! Ne glede na vse, tudi ne glede na težke zdravstvene razmere, v Sloveniji še vedno živimo v svobodi in predvsem lahko zahtevamo svobodo. To ni bilo in niti danes ni vedno samoumevno. Prvič zato, ker smo veliko časa preživeli pod nečloveškim fašizmom in nacizmom, in drugič zato, ker ljudje na žalost večkrat izgubimo kompas in včasih težko

presodimo, kar je res in kaj ni, za kaj se je vredno boriti in za kaj ne, kaj je resnična svoboda in kaj samo zlata kletka.

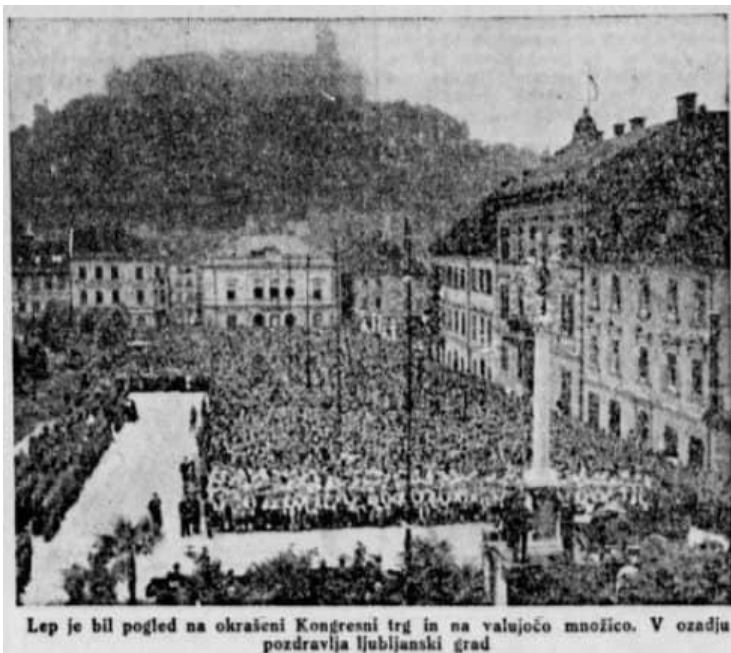
Pred sabo imam tri slike. Sliko prepolnega tržaškega Velikega trga na dan 18. septembra 1938, ko je tam množica navdušeno ploskala Mussoliniju, ki je prav tu razglasil rasne zakone.

Vemo, da so Slovencem v tem prostoru bile kratene osnovne človekove pravice že vse od Rapalske pogodbe novembra 1920, ko si je Kraljevina Italija priključila ne samo narodnostno mešana, ampak tudi popolnoma slovenska ozemlja in ko je kmalu zatem prišel na oblast fašizem. Fašistična diktatura je izvajala načrten pritisk na vse Slovane na vzhodni meji države. Ti so vsemu nasilju navkljub ohranjali svojo tajno kulturno-politično organiziranost, a pritisk nanje se je vse bolj stopnjeval. Kljub vsem očitnim krivicam do someščanov in sovaščanov se je v čast Mussoliniju konec tridesetih letih zbrala takšna množica. Danes se sprašujemo, kako je to mogoče?

Druga slika je slika prepolnega Kongresnega trga v Ljubljani 29. junija 1944, ko je general Leon Rupnik z odra prepričeval, da Slovence lahko reši samo zmagovita Evropa, Evropo pa more pripeljati k resnični zmagi samo Nemčija. Za njim so stali vsi predstavniki tedanje kvizlinške oblasti in seveda nemški oblastniki, ob slovenski nacionalni zastavi pa je

plapolala tudi zastava nacistične Nemčije. Množica, tudi številne ženske in otroci v narodni noši, so navdušeno ploskali.

Če bi kdo od tedanjih vodilnih v ljubljanski pokrajini vsaj približno želel slišati resnico o več kot dvajsetletnem trpljenju primorskih Slovencev, ne bi mogel pristajati na kolaboracijo s fašističnimi in nato nacističnimi okupatorji Ljubljane. Danes se sprašujemo: zakaj tega niso hoteli videti? In kako je ljudstvo lahko slepo verjelo?

A prav v današnjem času, v času, ko velik del komunikacije poteka na daljavo, vidimo, kako težko je iz številnih informacij izluščiti resnico. Posebej še v kriznih časih, ko se najdejo takšni in drugačni magični rešitelji.

Nedvomno so te nove možnosti, ki jih s seboj prinaša splet, tako kot vsak družbeni napredek, prinesle človeštvu veliko dobrega, žal pa vedno obstajajo tudi stranski učinki človekovih novih odkritij in tako je tudi v primeru digitalne komunikacije.

Če nam družbena omrežja omogočajo vzpostavljanje in ohranjanje medčloveških stikov tudi na velike geografske razdalje, nudijo številne informacije in širok vpogled v stališča javnomenjskih voditeljev in sploh vsakega udeleženca v takšnem omrežju ter lajšajo izražanje našega lastnega mnenja in lastne osebnosti nasploh, pa se hkrati zaradi algoritmov takih omrežij hitro najdemo v skupini istomislečnih, izražamo se lahko samo s pritrditvijo ali zanikanjem, celovitejša razprava večinoma ni mogoča, zaradi česar se naši pogledi lahko hitro ožijo in celo radikalizirajo. Neobveznost vzdrževanja stikov, posrednost medija in omogočanje vsaj delne anonimnosti pa lahko še pospešijo, da nekateri svoje vse ožje poglede vse pogumneje izražajo in to na vse nasilnejši način.

Naloga vseh uporabnikov bi zato morala biti, da se seznanimo tudi z negativnimi učinki digitalne komunikacije, še posebej družbenih omrežij, ki so v najširši uporabi. A kako doseči to razsodnost, da bomo znali ločiti zrnje od plev v vseh oblikah komunikacije, da ne bomo nasedali lažnim resnicam in se prepuščali vse večjemu nasilju?

In tu mi pride na misel še tretja slika. Slika hiše tu čez v Boninih z napisom: "Doklej so naše žrtve, tam so naše meje." Pravzaprav je takih slik ob vsej današnji slovensko-italijanski meji ogromno. To je bila delno načrtovana, delno pa spontana akcija ljudi, ki so na osnovi lastne težke življenjske izkušnje pod tujim škornjem zahtevali svobodo na lastnih tleh. Svobodo do izražanja in življenja v slovenskem jeziku in kulturi.

Šlo je za dogajanje po koncu 2. svetovne vojne, ko se je med pogajanci o mirnovni pogodbi z Italijo vnela razprava, kako naj bo znova razdeljeno ozemlje Julijske krajine. Ko je v tem času komisija hodila po terenu, so ljudje nedvoumno pokazali, kaj je resnica. Tako je bila 10. februarja 1947 podpisana mirovna pogodba in večji del Primorske je znova pripadel matični državi.

Na območju Trsta in delu severne Istre problem sicer še ni bil rešen, tu je nastalo Svobodno tržaško območje, razdeljeno na cono A in cono B. Šele 5. oktobra 1954 je Cona A z Londonskim sporazumom prešla pod Italijo, cona B pa pod Jugoslavijo.

Seveda danes številčna slovenska skupnost še vedno živi v Italiji, italijanska pa v Sloveniji. A to je realnost vseh obmejnih prostorov, kjer moramo znati živeti skupaj, biti spoštljivi do drugega, se nikoli ne pustiti zavesti sovraštvu in nasilju. Takšno spoštovanje do drugih kultur izhaja iz zavedanja vrednosti lastne kulture. Zato v znak, ko so Primorci znali zahtevati pravice zase, v Sloveniji od leta 2006 obeležujemo državni praznik vrnitve Primorske k matični domovini. In še eno lekcijo so nam dali naši predniki: ko se ljudje zanesemo na lastne izkušnje, ko govorimo

o preverjenih resnicah in sledimo globokemu čutu za pravičnost, imamo prav. To ni vedno lahko, a tudi danes je vredno znova in znova poskušati, da se zgodovina ne ponovi. Zato ponosno praznujmo dosežke naših staršev in starih staršev in kljub težkim časom z upanjem glejmo v prihodnost!